

LYCEO DOORSTROOM- PROGRAMMA PO-VO

HET EFFECT VAN DEELNAME AAN
LYCEO OPSTAP IN GROEP 8

RAPPORT

seo • economisch onderzoek

AUTEURS

TYAS PREVOO & KOEN VAN DER VEN

IN OPDRACHT VAN

LYCEO

AMSTERDAM, FEBRUARI 2022

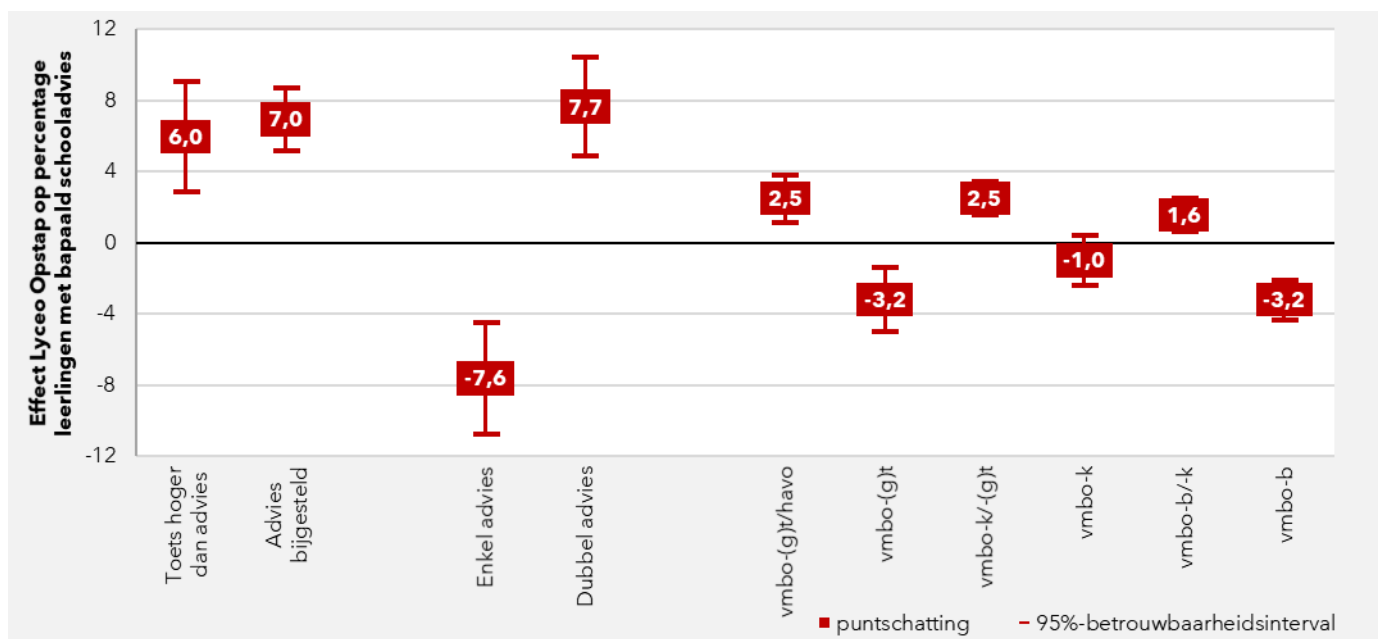
Samenvatting

Deelname aan Lyceo Opstap draagt eraan bij dat groep 8-leerlingen vaker beter scoren op de eindtoets ten opzichte van hun voorlopig schooladvies en dat scholen het advies vaker naar boven bijstellen voor deze leerlingen. Tevens geven scholen door Lyceo Opstap vaker dubbele adviezen en minder enkelvoudige schooladviezen, waardoor leerlingen langer gelegenheid krijgen om op het best passende niveau van vervolgonderwijs terecht te komen.

Basisscholen zetten met middelen uit de subsidieregeling "Doorstroomprogramma's po-vo" het Lyceo Opstap-programma in om groep-8 leerlingen te helpen om naar het juiste niveau in het voortgezet onderwijs door te stromen. Lyceo verzorgt sinds het schooljaar 2017-2018 begeleiding voor groep 8-leerlingen die op een hoger niveau kunnen en willen instromen, maar minder kans hebben om die ambitie waar te maken, doordat zij minder ondersteuning of hulpbronnen hebben dan hun klasgenoten.

Scholen die aan Lyceo Opstap deelnemen, hebben een minder kansrijke leerlingenpopulatie dan andere scholen, waardoor hun leerlingen baat kunnen hebben bij deze vorm van extra begeleiding om in het voortgezet onderwijs mogelijk op een hoger onderwijsniveau in te stromen. Lyceo Opstapscholen liggen vaker in gebieden met een hogere werkloosheid en lagere inkomens, hebben hogere achterstandsscores, en hebben meer leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond. Allemaal factoren die mede van invloed zijn op de omvang van ondersteuning die leerlingen thuis en op school kunnen krijgen om het goed te doen op school. Deze scholen laten dan ook gemiddeld lagere scores op de eindtoets en lagere schooladviezen zien dan andere scholen.

Figuur S.1 Na deelname aan Lyceo Opstap scoren leerlingen vaker beter op de toets dan hun voorlopig advies, worden adviezen vaker naar boven bijgesteld en geven scholen vaker dubbele adviezen en minder vaak enkelvoudige adviezen

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

Lyceo Opstap draagt eraan bij dat leerlingen het vaker beter doen op de eindtoets ten opzichte van hun voorlopig schooladvies en dat scholen bij deze leerlingen de voorlopige adviezen ook vaker naar boven bijstellen. Leerlingen die de eindtoets beter maken dan op basis van hun voorlopig advies kan worden verwacht, komen in aanmerking voor een heroverweging van hun schooladvies. In 2021 gold dit voor ongeveer veertig procent van alle groep 8-leerlingen. Op schoolniveau leidt Lyceo Opstap ertoe dat dit percentage met zes procentpunt stijgt. Een heroverweging leidt lang niet altijd tot een hoger schooladvies. Voor 2021 gold dat voor ongeveer tien procent van alle groep 8-leerlingen het voorlopig advies naar een hoger schooladvies werd bijgesteld. Na deelname aan Lyceo Opstap ligt dit percentage zeven procentpunt hoger.

Na deelname aan Lyceo Opstap geven scholen ook *vaker* dubbele schooladviezen en *minder vaak* enkelvoudige adviezen aan leerlingen. Dubbele adviezen - zoals vmbo-k/vmbo-(g)t - geven leerlingen langer de gelegenheid uit te zoeken welke van twee schoolniveaus het beste bij hen past. Deze ontwikkeling sluit aan bij verschillende landelijke beleidsinterventies die moeten bijdragen aan meer kansrijke advisering van groep 8-leerlingen. Deelname aan Lyceo Opstap leidt tot een significante *verlaging* van het percentage leerlingen dat een enkelvoudig vmbo-b of vmbo-(g)t advies krijgt, en tegelijkertijd tot een significante *verhoging* van het percentage leerlingen dat een dubbel advies basis/ kader of kader/(gemengd) theoretisch of dubbel advies vmbo-(g)t/havo krijgt.

Inhoudsopgave

Samenvatting	i
1 Inleiding	1
2 Kenmerken van deelnemende scholen	5
2.1 Deelnemende scholen en groep 8-leerlingen	5
2.2 Schoolkenmerken	6
3 Resultaten op deelnemende scholen	8
3.1 Heroverwegingen en bijstellingen na de eindtoets	9
3.2 Definitieve schooladviezen na de eindtoets	11
3.3 Scores op de eindtoets basisonderwijs	15
Bijlage A Onderzoeksverantwoording	17

1 Inleiding

Lyceo ondersteunt sinds het schooljaar 2017-2018 met het Opstap-programma basisscholen bij de begeleiding van groep 8-leerlingen naar een passend niveau op het voortgezet onderwijs. Het programma is bedoeld voor leerlingen die op een hoger niveau kunnen en willen instromen, maar minder kans hebben om die ambitie waar te maken. SEO Economisch Onderzoek onderzoekt of deze begeleiding van Lyceo bijdraagt aan een hogere instroom in het voortgezet onderwijs.

Vraagstelling

Vanuit het Actieplan Gelijke Kansen kunnen basisscholen subsidie van de overheid krijgen voor deelname aan doorstroomprogramma's van primair naar voortgezet onderwijs. Lyceo Opstap is één van de programma's waar basisscholen gebruik van kunnen maken om groep 8-leerlingen te begeleiden bij de overgang naar het voortgezet onderwijs. Lyceo is geïnteresseerd in de effecten van deze begeleiding en heeft SEO Economisch Onderzoek gevraagd om deze te onderzoeken.

Hiervoor analyseert SEO voor de schooljaren 2017-2018, 2018-2019, 2019-2020 en 2020-2021 de kenmerken van deelnemende scholen en hun leerlingen en de gemiddelde schooladviezen en resultaten op de eindtoets basisonderwijs.

Het onderzoek geeft antwoord op één hoofdvraag en vier deelvragen:

Hoofdvraag: Draagt deelname aan Lyceo Opstap in groep 8 bij aan een hogere instroom in het voortgezet onderwijs?

Deelvraag 1: Welke scholen nemen deel aan Lyceo Opstap voor groep 8-leerlingen?

Deelvraag 2: Hoe ontwikkelen de gemiddelde toetscores van deelnemende basisscholen zich?

Deelvraag 3: Hoe ontwikkelen de schooladviezen voor voortgezet onderwijs van deelnemende basisscholen zich?

Deelvraag 4: Hoe vaak worden adviezen heroverwogen en/of bijgesteld op deelnemende basisscholen?

Het Opstap-programma

De overstap van de basisschool naar het voortgezet onderwijs is een bepalende stap voor de verdere schoolloopbaan van leerlingen. Met een kansrijk schooladvies en een kansrijke plaatsing in het voortgezet onderwijs komen leerlingen op de plek terecht die past bij hun capaciteiten, ontwikkeling en interesses. Vanuit het Actieplan Gelijke Kansen kunnen scholen met de subsidieregeling "Doorstroomprogramma's po-vo" leerlingen die minder ondersteuning hebben dan hun klasgenoten, laten deelnemen aan een doorstroomprogramma.¹ Daarmee vergroten deze leerlingen hun kennis en vaardigheden, zodat ze naar het juiste niveau kunnen doorstromen. Met het Opstap-programma begeleidt Lyceo groep 8-leerlingen die in theorie op een hoger niveau kunnen en willen instromen in het voortgezet onderwijs, maar die in de praktijk minder kansen hebben om dat waar te maken.

¹ Zie www.dus-i.nl/subsidies/doorstroomprogrammas-po-vo en wetten.overheid.nl/BWBR0039721/2021-12-11 voor meer informatie over de subsidieregeling doorstroomprogramma's po-vo voor gelijke kansen.

Box 1 Wat houdt Lyceo Opstap voor groep 8-leerlingen in?

Het Opstap-programma voor groep 8-leerlingen bestaat uit 40 begeleidingsuren. Daarin ligt de nadruk op cognitieve en metacognitieve vaardigheden en ouderbetrokkenheid.

Opstap in de praktijk

Het programma start met een kennismakingsbijeenkomst voor leerlingen, ouders/verzorgers en de school. Vervolgens gaan de leerlingen in kleine groepjes een middag per week aan de slag met taal- en rekenlessen. Ook wordt er aandacht besteed aan de leesvaardigheid en het vergroten van het leesplezier. Lyceo heeft hiervoor speciaal oefen- en instructiemateriaal ontwikkeld (Lyceo Junior), waarmee de leerlingen op hun eigen niveau oefenen met verschillende onderdelen. Dit inhoudelijke programma wordt afgewisseld met leerzame spellen en energizers.

Brugklasworkshop

Tijdens de afsluitende brugklasworkshop blikt Lyceo met de leerlingen en ouders vooruit op de brugklas: wat kunnen ze verwachten van de middelbare school? Tijdens de workshop worden onder meer zaken als agenda-gebruik en weekplanningen besproken.

Partner van de school

Scholen hebben nauw contact met de Lyceo Opstap-coördinator, die onder meer wekelijkse voortgangsverslagen opstelt.

Bron: Informatieblad van Lyceo over Lyceo Opstap en www.lyceo.nl/lyceo-opstap/

Aanpak

Data en uitkomstmaten

In dit onderzoek naar de resultaten van deelname aan Lyceo Opstap wordt gebruik gemaakt van administratieve gegevens van Lyceo over scholen die aan Lyceo Opstap in groep 8 deelnemen. Hierbij gaat het om informatie over basisscholen die in de schooljaren 2017-2018, 2018-2019, 2019-2020 en 2020-2021 deelnamen aan Lyceo Opstap, met per school en per schooljaar hoeveel groep 8-leerlingen begeleiding ontvingen.

De vraag is of deelname aan Lyceo Opstap leidt tot hogere gemiddelde eindtoetsscores en een hoger gemiddeld schooladvies onder deelnemende basisscholen. Door de ontwikkeling van deelnemende scholen op deze uitkomsten te vergelijken met die van scholen die niet aan Lyceo Opstap deelnemen, wordt het effect van deelname aan Lyceo Opstap op schoolniveau gemeten.

De gemiddelde scores op de eindtoets, de schooladviezen, en het aandeel heroverwegingen en bijgestelde adviezen dienen als uitkomstmaat voor het effectiviteitsonderzoek. Deze gegevens zijn afkomstig van de open onderwijsdata van DUO, waar deze indicatoren voor alle basisscholen voor de afgelopen schooljaren openbaar beschikbaar zijn.² Naast de gebruikte uitkomstmaten worden ook andere schoolkenmerken in de analyse meegenomen, zoals de grootte van de school, of de school in een impulsgebied³ ligt, het aandeel leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond⁴ en de verhouding tussen het aantal leerkrachten en leerlingen. Daarnaast worden ook de zogeheten achterstandsscores van basisscholen van het CBS aan de data toegevoegd. De achterstandsscores van

² Zie https://duo.nl/open_onderwijsdata/primair-onderwijs/. Voor het schooljaar 2019-2020 ontbreken gegevens over toetsscores, heroverwegingen en bijstellingen omdat er tijdens de coronaepidemie geen eindtoets 2020 is afgenomen.

³ Een impulsgebied is een postcodegebied waar zich een combinatie voordoet van hoge werkloosheid en lage inkomens. Beide factoren spelen een rol bij het ontstaan van onderwijsachterstanden. Scholen in impulsgebieden krijgen extra geld voor de bestrijding van onderwijsachterstanden.

⁴ Basisscholen kunnen extra materiële bekostiging krijgen voor Nederlands onderwijs aan anderstaligen (NOAT).

het CBS drukken de verwachte onderwijsachterstand op scholen uit op basis van omgevingskenmerken van de leerlingen.⁵

Om de ontwikkeling van heroverwegingen, bijstellingen, schooladviezen en gemiddelde toetsscores over tijd te kunnen vergelijken tussen scholen die wel en niet aan Lyceo Opstap deelnemen, worden alle uitkomsten en overige schoolkenmerken vanaf schooljaar 2014-2015 meegenomen. Zo kan de ontwikkeling van uitkomsten vóór de start van Lyceo Opstap in 2017-2018 afgezet worden tegen de ontwikkeling die erna plaatsvond.⁶

Controlegroep en analyse

De effectiviteit van Lyceo Opstap wordt gemeten middels een zogeheten *fixed effects* regressie. Een *fixed effects* regressie controleert voor zowel observeerbare als niet-observeerbare verschillen die niet veranderen over de tijd, bijvoorbeeld de provincie of gemeente waar een school ligt, maar ook de gehanteerde lesmethodes of leercultuur. Ook de populatie van een school verandert niet of nauwelijks over tijd. Middels een *fixed effects* analyse wordt gecontroleerd voor de invloed van deze tijdsinvariante verschillen tussen scholen die wel en niet aan Lyceo Opstap deelnemen. De verschillen die overblijven zijn dan beter toe te schrijven aan het effect van deelname aan Lyceo Opstap.

Neem als voorbeeld een basisschool die deelneemt aan Lyceo Opstap in het schooljaar 2020-2021. Om het effect van Lyceo Opstap te schatten kunnen we bijvoorbeeld kijken of het aandeel leerlingen met minimaal havo-advies gestegen is ten opzichte van 2019-2020 op die school. Daarmee weten we echter nog niet of deze toename het effect is van deelname aan Lyceo Opstap, of (deels) komt door andere ontwikkelingen die de schooladviezen – ook op niet-deelnemende scholen – beïnvloeden. Daarom vergelijken we de ontwikkeling in schooladviezen bij deelnemende scholen met de ontwikkeling bij (vergelijkbare) niet-deelnemende scholen. Door het opnemen van een indicator die aangeeft in welke jaren een school wel of niet aan Lyceo Opstap deelneemt wordt het effect van deelname aan Lyceo Opstap op de ontwikkeling van verschillende uitkomstmaten geschat. Deze indicator voor deelnemende scholen heeft de waarde één in de jaren dat ze aan Lyceo Opstap deelnemen, en de waarde nul in de jaren dat ze niet aan Lyceo Opstap deelnemen. Voor alle niet-deelnemende scholen geldt dat deze indicator in alle jaren gelijk is aan nul. De puntschatting op die indicator geeft dan het effect van deelname aan Lyceo Opstap op bijvoorbeeld het percentage groep 8-leerlingen dat op een school minimaal een havo-advies ontvangt.

Scholen die aan Lyceo Opstap deelnemen (*Opstapscholen*) hebben in één of meer van de afgelopen vier schooljaren deelgenomen aan Lyceo Opstap voor groep 8. Voor de analyse wordt de ontwikkeling van diverse uitkomstmaten bij *Opstapscholen* vergeleken met die bij twee verschillende controlegroepen. De eerste groep *Controlescholen* bestaat uit alle basisscholen die niet aan Lyceo Opstap deelnemen. Dit om een zo globaal mogelijk beeld te geven van de ontwikkeling van schooladviezen op deelnemende scholen in vergelijking met alle andere scholen.

De tweede controlegroep bestaat uit meer *Vergelijkbare controlescholen*. Een vergelijking met deze groep scholen geeft inzicht in hoeverre de ontwikkeling op deelnemende scholen afwijkt van die op scholen die qua regio en populatie meer gelijk zijn. Lyceo Opstapscholen hebben gemiddeld genomen een minder kansrijke

⁵ Zie <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-onderwijsachterstanden/achterstandsscores-primair-onderwijs>. Op basis van deze scores verdeelt het ministerie van Onderwijs het onderwijsachterstandenbudget over scholen. Het betreft hier de gemiddelde netto score per schoolvestiging. Het CBS telt per school de bruto scores op van de leerlingen die landelijk gezien tot de 15% laagst scorende leerlingen behoren. Dit is de bruto achterstandsscore. Na aftrek van een drempelwaarde blijft een netto score over. Per achterstandspunt op deze netto score ontvangt de school een bedrag van ongeveer €580 aan onderwijsachterstandsmiddelen.

⁶ De subsidieregeling Doorstroomprogramma's po-vo startte ook in 2017-2018. In deze evaluatieperiode hebben basisscholen met deze subsidieregeling ook andere doorstroomprogramma's dan Lyceo Opstap ingezet.

leerlingenpopulatie dan andere basisscholen. Lyceo Opstapscholen liggen vaker in gebieden met een hogere werkloosheid en lagere inkomens, hebben hogere achterstandsscores, en hebben meer leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond. Dit uit zich – zowel vóór als ná deelname aan Lyceo Opstap – in gemiddeld lagere toetsscores en lagere adviezen. Doordat op Lyceo Opstapscholen vaker vmbo adviezen gegeven worden en minder vaak havo of vwo adviezen, komt het op Lyceo Opstapscholen ook vaker voor dat voorlopige adviezen naar boven bijgesteld worden. Om de invloed van deze verschillen op de effectmetingen te beperken vergelijken we de ontwikkeling van Lyceo Opstapscholen ook met een groep controlescholen die qua populatie beter vergelijkbaar is.⁷ In Hoofdstuk 2 en Hoofdstuk 3 worden verschillende kenmerken en uitkomsten getoond voor de drie verschillende groepen scholen.

Leeswijzer

De volgende hoofdstukken starten telkens met een opsomming van de belangrijkste conclusies, die vervolgens met figuren en tabellen worden ondersteund. Hoofdstuk 2 beschrijft de scholen die deelnemen aan Lyceo Opstap in groep 8. Hoofdstuk 3 bevat de resultaten van Lyceo Opstap ten aanzien van heroverwegingen, bijstellingen, schooladviezen en toetsscores. Bijlage A geeft een meer gedetailleerde beschrijving van de analyse van de effecten van Lyceo Opstap en presenteert de resultaten ervan.

⁷ Om de groep controlescholen meer vergelijkbaar te maken met Lyceo Opstapscholen, worden scholen met een achterstandsscore van nul over de afgelopen vier schooljaren en/of minder dan zeven procent leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond over de afgelopen drie schooljaren uit de controlegroep gehaald. Ook worden scholen in de provincies Drenthe, Flevoland, Friesland, Limburg of Zeeland uit de controlegroep gehaald, aangezien er geen Lyceo Opstapscholen zijn in die provincies.

2 Kenmerken van deelnemende scholen

Scholen die aan Lyceo Opstap deelnemen liggen vaker in een impulsgebied, hebben hogere achterstandsscores, en hebben meer leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond. Per school doen gemiddeld 13 groep-8 leerlingen mee aan het Lyceo Opstap-programma, dat is gemiddeld 43 procent van de groep-8 leerlingen.

De registratiegegevens van Lyceo bevat informatie over basisscholen die in de schooljaren 2017-2018, 2018-2019, 2019-2020 en 2020-2021 deelnamen aan Lyceo Opstap, met per school en per schooljaar hoeveel groep 8-leerlingen begeleiding ontvingen. In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van welke (type) scholen de afgelopen jaren deelnamen aan Lyceo Opstap en hoe deze scholen verschillen ten opzichte van andere basisscholen.

2.1 Deelnemende scholen en groep 8-leerlingen

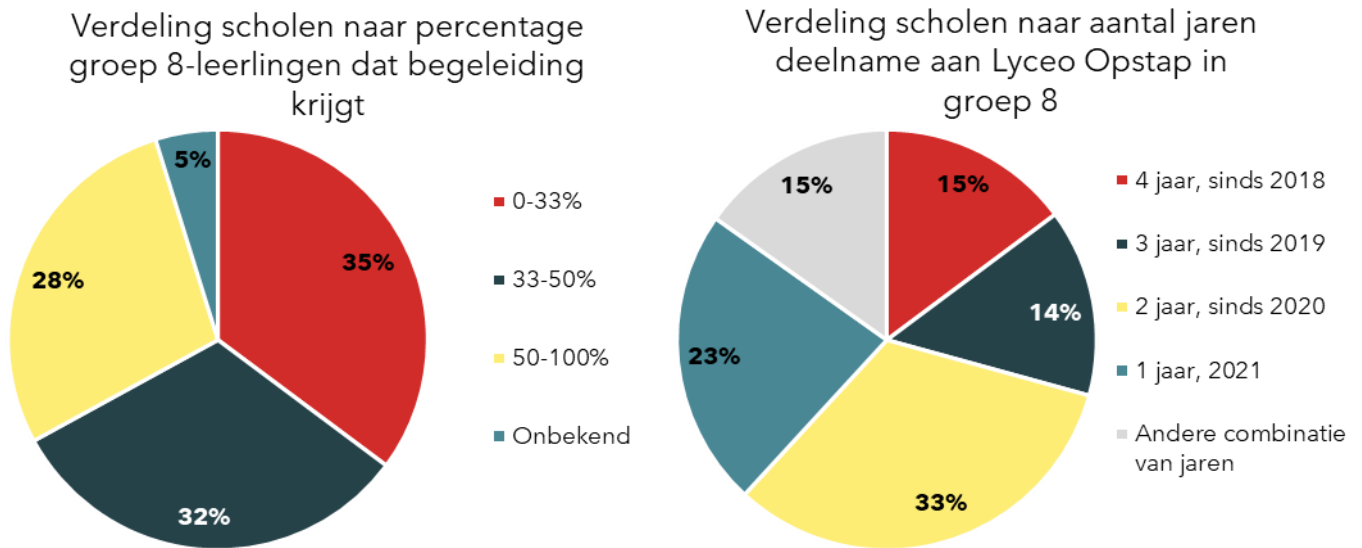
- De afgelopen jaren hebben 159 verschillende scholen deelgenomen aan Lyceo Opstap en zijn in totaal bijna 3.500 groep 8-leerlingen begeleid.
- Per school ontvangen gemiddeld 13 groep 8-leerlingen Lyceo Opstap-begeleiding, dat is gemiddeld 43 procent van de hele groep.
- Voor 35 procent van de deelnemende scholen geldt dat minder dan een derde van de groep 8-leerlingen aan het Opstap-programma deelneemt; bij 28 procent van de deelnemende scholen neemt meer dan de helft deel aan Lyceo Opstap.
- Twee derde van de scholen neemt al voor meerdere achtereenvolgende jaren deel aan Lyceo Opstap.
- Een kwart van de scholen die aan Lyceo Opstap deelneemt, doet dat voor het eerst in 2020-2021.

Tabel 2.1 Er doen gemiddeld 13 groep 8-leerlingen mee per school, gemiddeld 43 procent van de hele groep

Deelname aan Lyceo Opstap	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021	Totaal
Aantal scholen	20	39	81	130	270
Deelnemende groep 8-leerlingen	244	560	953	1.686	3.443
Gemiddeld aantal deelnemende groep 8-leerlingen per school	12,2	14,7	12,4	13,5	13,2
Gemiddeld percentage deelnemende groep 8-leerlingen	43,0%	40,9%	39,7%	46,1%	43,2%

Bron: SEO Economisch Onderzoek op basis van registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

Figuur 2.1 Op 3 op de 10 scholen neemt meer dan de helft van de groep 8-leerlingen deel aan Lyceo Opstap; twee derde van de scholen die aan Lyceo Opstap deelneemt, doet dat al meerdere jaren

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

2.2 Schoolkenmerken

- Lyceo Opstapscholen hebben gemiddeld hogere achterstandsscores dan andere scholen, en hebben meer leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond.
- Lyceo Opstapscholen zijn gemiddeld groter: 68 procent heeft meer dan 200 leerlingen; terwijl dat bij niet-deelnemende scholen 47 procent is.
- Lyceo Opstapscholen liggen vaker in impulsgebieden (69 procent versus 24 procent).
- Er zijn geen Lyceo Opstapscholen in de provincies Drenthe, Flevoland, Friesland, Limburg of Zeeland; één derde ligt in Zuid-Holland en een kwart in Noord-Brabant.
- Lyceo Opstapscholen gebruiken vaker de Centrale Eindtoets (CET) als eindtoets en minder vaak de IEP toets, met name in recentere jaren: in 2021 gebruikte 41 procent van de niet-deelnemende scholen de CET (en 34 procent de IEP), tegenover 57 procent van de Lyceo Opstap-scholen (en 24 procent de IEP).

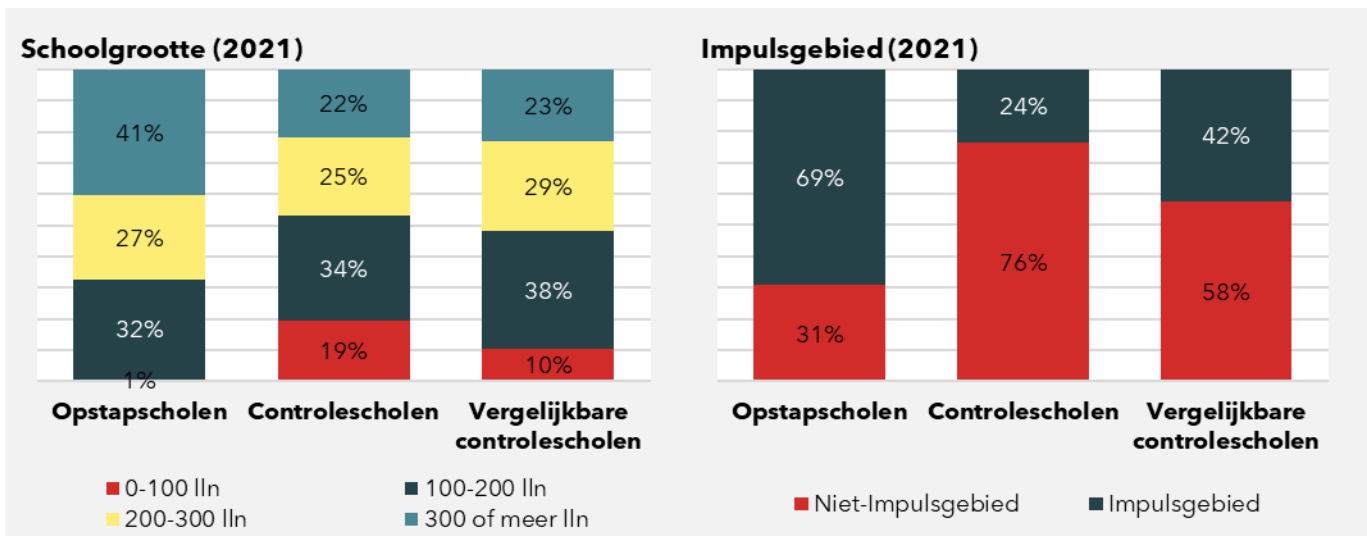
Tabel 2.2 Lyceo Opstapscholen hebben hogere achterstandsscores en meer leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond dan controlescholen

Gemiddelde in 2021	Opstapscholen	Controlescholen	Vergelijkbare controlescholen
Achterstandsscore ⁸	373,7	81,8	245,2
Leerlingen met niet-Nederlandse culturele achtergrond	40,1%	12,4%	29,4%
Percentage zittenblijvers	12,7%	10,5%	11,8%
Leerling-leraar ratio	17,7	18,1	17,7

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

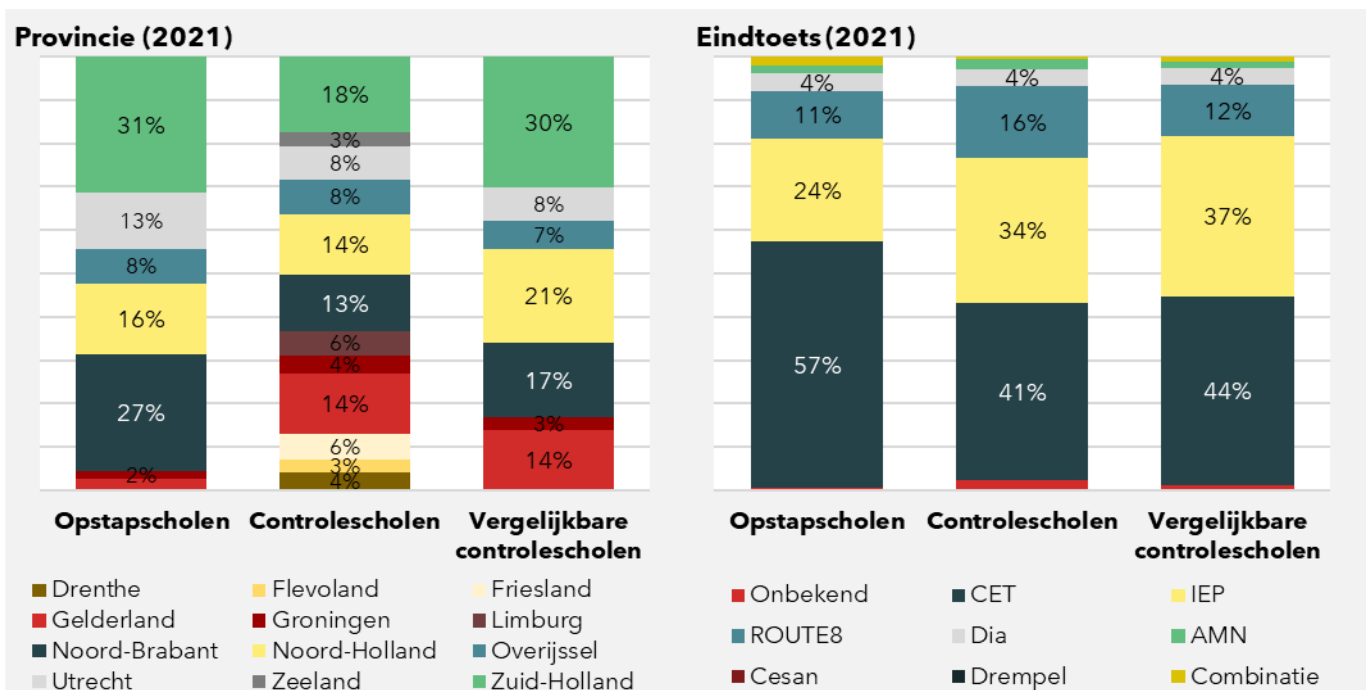
⁸ Zie voetnoot 5.

Figuur 2.2 Lyceo Opstapscholen zijn gemiddeld groter en liggen vaker in een impulsgebied

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

Figuur 2.3 Lyceo Opstapscholen liggen vooral in Zuid-Holland en Noord-Brabant, en gebruiken voornamelijk de Centrale Eindtoets als eindtoets

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

3 Resultaten op deelnemende scholen

Lyceo Opstap draagt eraan bij dat leerlingen het vaker beter doen op de eindtoets dan hun voorlopig advies en dat scholen bij deze leerlingen de voorlopige adviezen ook vaker naar boven bijstellen. Tevens worden vaker dubbele adviezen en minder vaak enkele adviezen gegeven.

Het Lyceo Opstap-programma voor groep 8-leerlingen is erop gericht leerlingen die een hoger niveau aankunnen, en dat ook willen, te begeleiden om die hogere instroom in het voortgezet onderwijs mogelijk te maken. Relevante uitkomstmaten voor het effectiviteitsonderzoek naar Lyceo Opstap zijn hoe vaak leerlingen in aanmerking komen voor een heroverweging van hun schooladvies, doordat leerlingen op de eindtoets op een hoger niveau presteren dan hun docenten op voorhand hadden ingeschat; hoe vaak het schooladvies vervolgens naar boven wordt bijgesteld; het uiteindelijk schooladvies dat leerlingen krijgen; en de score op de eindtoets. Omdat alleen data op schoolniveau beschikbaar zijn, wordt er gekeken naar de effecten van Lyceo Opstap op schoolniveau. De uitkomstmaten zijn dan ook het percentage leerlingen dat in aanmerking komt voor een heroverweging van het schooladvies, het percentage leerlingen voor wie het voorlopig advies naar boven is bijgesteld, het percentage leerlingen met een specifiek schooladvies, en de gemiddelde eindscores van scholen.

Onderstaande drie paragrafen starten met het tonen van de ontwikkeling van de uitkomstmaten over de jaren 2015 (schooljaar 2014-2015) tot en met 2021 (schooljaar 2020-2021), waarbij de ontwikkeling op deelnemende scholen (*Opstapscholen*) afgezet wordt tegen die op alle overige *controlescholen* en die op *vergelijkbare controlescholen*. Het betreft gemiddelden per jaar, voor de drie verschillende groepen scholen. Omdat Lyceo Opstapscholen gemiddeld genomen een minder kansrijke leerlingenpopulatie hebben dan andere basisscholen, verschillen zij – zowel vóór als ná deelname aan Lyceo Opstap – ook op de verschillende uitkomstmaten ten opzichte van andere basisscholen (*controlescholen*). Zo zijn de gemiddelde toetsscores en de schooladviezen lager. Doordat op Lyceo Opstapscholen vaker vmbo adviezen gegeven worden en minder vaak havo of vwo adviezen, komt het op Lyceo Opstapscholen ook vaker voor dat voorlopige adviezen heroverwogen en/of naar boven bijgesteld worden. Als de ontwikkeling van de uitkomstmaten van *Opstapscholen* wordt vergeleken met meer *vergelijkbare controlescholen* zijn deze verschillen een stuk kleiner, omdat deze scholen qua leerlingenpopulatie beter vergelijkbaar zijn met *Opstapscholen*.

Na de ontwikkeling over de tijd volgen de puntschattingen van het effect van deelname aan Lyceo Opstap, gebruik makend van data over dezelfde periode van 2015 tot en met 2021.⁹ De effectiviteit van Lyceo Opstap wordt gemeten middels een zogeheten *fixed effects* regressie. Een *fixed effects* regressie controleert voor zowel observeerbare als niet-observeerbare verschillen die niet veranderen over de tijd, bijvoorbeeld de provincie of gemeente waar een school ligt, maar ook de gehanteerde lesmethodes of leercultuur. Ook de populatie van een school verandert niet of nauwelijks over tijd. Middels een *fixed effects* analyse wordt gecontroleerd voor de invloed van deze tijdsinvariante verschillen tussen scholen die wel en niet aan Lyceo Opstap deelnemen. De verschillen die overblijven zijn dan beter toe te schrijven aan het effect van deelname aan Lyceo Opstap. De puntschattingen zijn nagenoeg identiek wanneer alle andere basisscholen in de analyse meegenomen worden (*Controlescholen*) of wanneer alleen meer vergelijkbare scholen in de analyse worden meegenomen (*Vergelijkbare controlescholen*).

⁹ Omdat in schooljaar 2019-2020 vanwege COVID-19 geen eindtoets basisonderwijs is afgenomen, worden de data over 2020 niet in de effectiviteitsanalyses meegenomen.

3.1 Heroverwegingen en bijstellingen na de eindtoets

- Gemiddeld behaalt 33 procent van alle groep 8-leerlingen (in 2021) een lagere score op de eindtoets dan op basis van hun voorlopig schooladvies kan worden verwacht.
- In 2021 laat gemiddeld 40 procent van de leerlingen juist een hogere score op de eindtoets zien dan op basis van hun voorlopig schooladvies verwacht kan worden.
- Op Lyceo Opstapscholen scoren leerlingen vaker hoger en minder vaak lager op de eindtoets dan hun voorlopig advies, en worden adviezen vaker naar boven bijgesteld.
- Op Lyceo Opstapscholen scoren meer leerlingen beter op de toets dan hun voorlopig advies, en worden hun schooladviezen ook vaker naar boven bijgesteld.

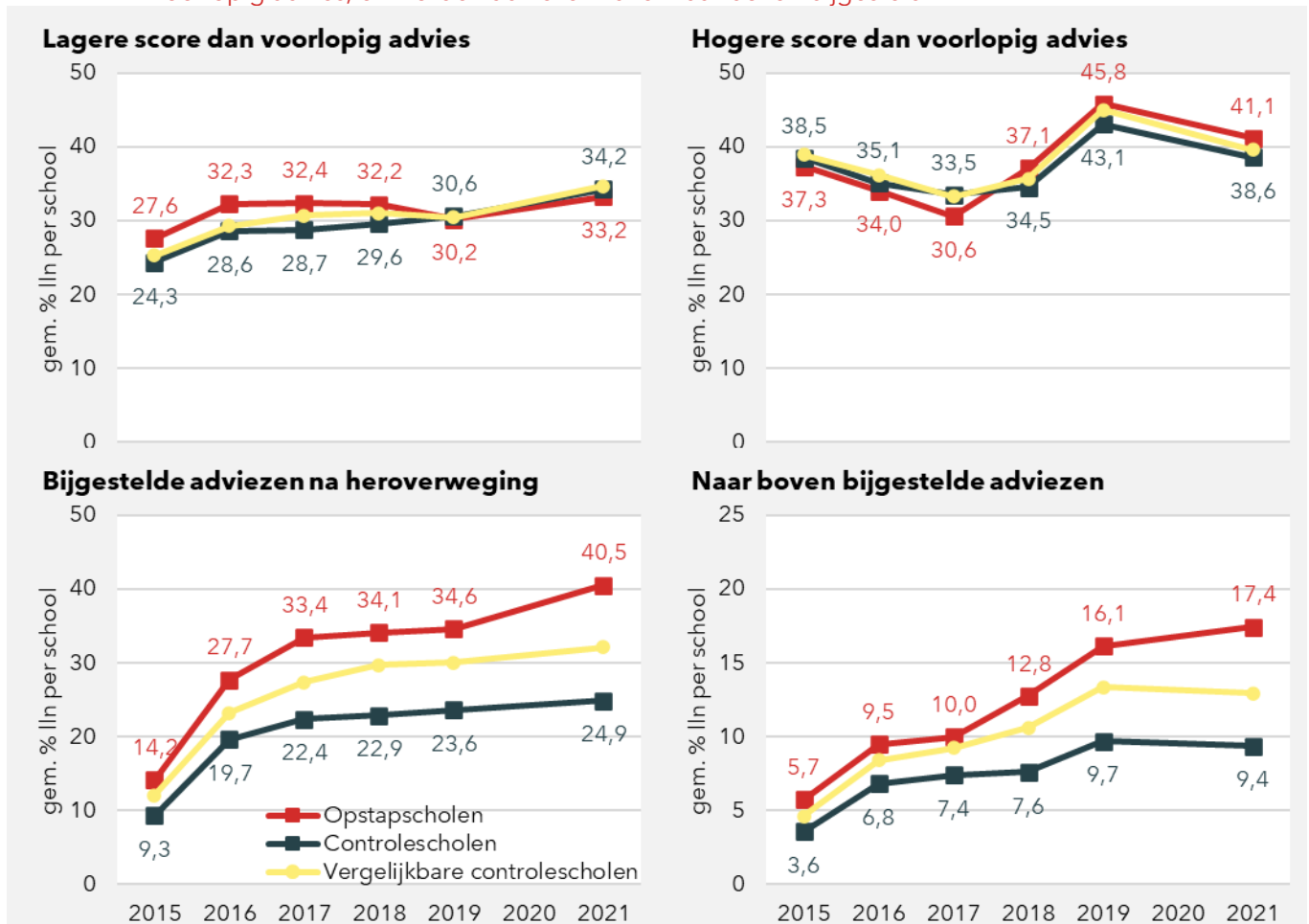
Ontwikkeling van heroverwegingen en bijstellingen over tijd

Figuur 3.1 laat zien hoe leerlingen het op de eindtoets doen ten opzichte van het voorlopig schooladvies dat zij van hun docenten krijgen voordat zij de eindtoets maken. Gemiddeld scoort 33 procent van de leerlingen in 2021 lager op de eindtoets dan op basis van het voorlopig schooladvies verwacht kan worden. Daar staat tegenover dat 40 procent van de leerlingen juist een hogere score op de eindtoets laat zien. Deze tweede groep leerlingen komt in aanmerking voor een heroverweging van het voorlopig schooladvies. Het aandeel leerlingen dat lager dan wel hoger scoort op de eindtoets, alsook de ontwikkeling ervan tussen 2015 en 2021, is voor scholen die aan Lyceo Opstap deelnemen nagenoeg gelijk aan die voor (vergelijkbare) controlescholen.

Er is wel een verschil te zien in het aandeel leerlingen voor wie het voorlopig schooladvies – na de eindtoets – naar boven wordt bijgesteld. Over tijd is een stijging te zien in het percentage leerlingen van wie het advies naar boven wordt bijgesteld (Figuur 3.1, rechts onder). Dit geldt ook als dit aandeel uitgedrukt wordt als percentage van het totaal aantal leerlingen dat de eindtoets beter maakte dan hun voorlopig advies – en dat dus in aanmerking komt voor een heroverweging (Figuur 3.1, links onder). Zowel het niveau van bijstellingen als de stijging hierin over tijd verschilt tussen scholen die wel en niet aan Lyceo Opstap deelnemen.

Op *Opstapscholen* worden adviezen vaker naar boven bijgesteld dan op *Controlescholen*. In 2016 werd bijvoorbeeld op scholen die in latere jaren aan Lyceo Opstap deelnamen (*Opstapscholen*) gemiddeld genomen voor 9,5 van de groep-8 leerlingen het advies naar boven bijgesteld. Gemiddeld genomen gold dat voor 27,7 procent van de leerlingen die voor heroverweging in aanmerking kwamen. Op *Controlescholen* zijn deze percentages voor 2016 respectievelijk 6,8 procent van alle leerlingen en 19,7 procent van leerlingen die de toets beter maakten dan het voorlopig advies. Deze verschillen zijn over tijd groter geworden: 17,4 procent van alle groep 8-leerlingen op *Opstapscholen* kreeg in 2021 een bijgesteld advies (40,5 procent van de leerlingen die de toets beter maakte dan hun voorlopig advies), terwijl dat op *Controlescholen* voor slechts 9,4 procent van de leerlingen gold (24,9 procent van de leerlingen die de toets beter dan hun voorlopig advies maakte).

Figuur 3.1 Op Lyceo Opstapscholen scoren leerlingen vaker hoger en minder vaak lager op de eindtoets dan hun voorlopig advies, en worden adviezen vaker naar boven bijgesteld

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

Effect van Lyceo Opstap op heroverwegingen en bijstellingen

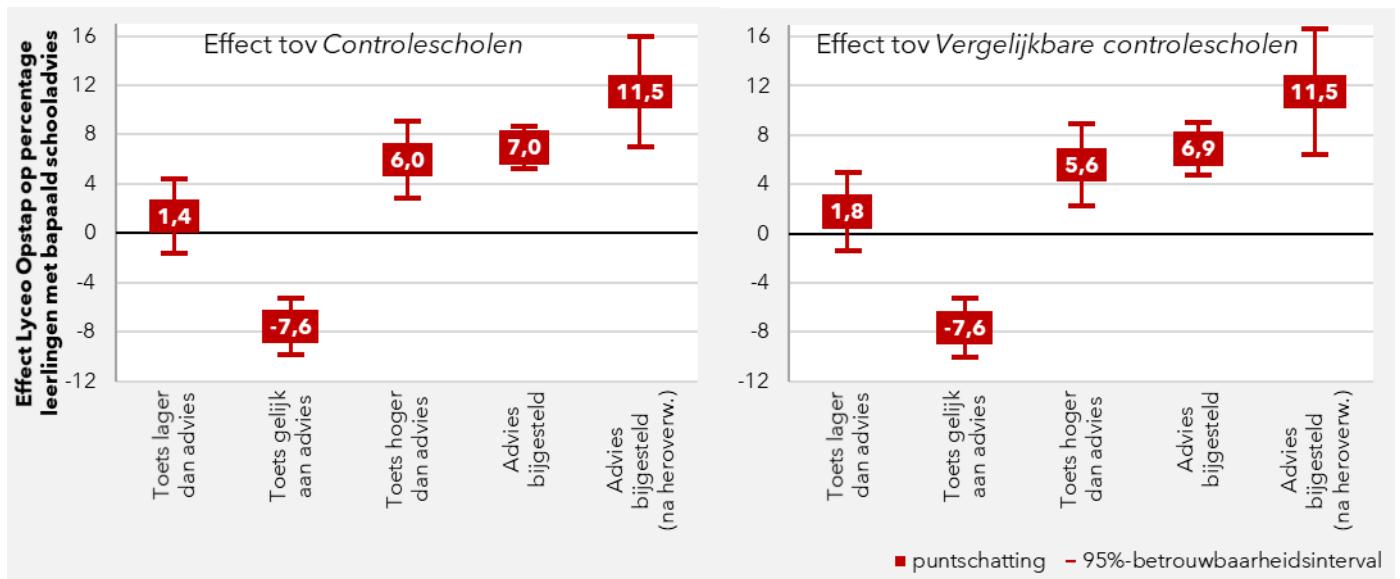
Bovenstaande verschillen tussen Lyceo Opstapscholen en controlescholen – die zowel vóór als ná Lyceo Opstap te zien zijn – zijn niet (alleen) aan deelname aan Lyceo Opstap toe te schrijven. Daarom wordt bij de berekening van het effect van Lyceo Opstap rekening gehouden met deze verschillen. De *fixed effects* regressies controleren voor zowel observeerbare als niet-observeerbare verschillen die niet veranderen over de tijd, bijvoorbeeld de provincie of gemeente waar een school ligt, maar ook de gemiddelde samenstelling van de leerlingenpopulatie of gehanteerde lesmethodes. Figuur 3.2 laat de puntschattingen zien van het effect van deelname aan Lyceo Opstap op het aandeel leerlingen dat het beter of slechter doet op de eindtoets vergeleken met het voorlopig schooladvies, en op het aandeel leerlingen van wie het advies wordt bijgesteld. Met name het effect van Lyceo op het percentage leerlingen van wie het schooladvies naar boven wordt bijgesteld is groot en statistisch significant.

Het percentage leerlingen dat op de eindtoets een score haalt dat lager ligt dan het voorlopig advies wordt niet significant beïnvloed door deelname aan Lyceo Opstap. De puntschattingen van 1,4 en 1,8 procentpunt zijn niet significant, aangezien de waarde nul binnen het 95%-betrouwbaarheidsinterval ligt. Wel leidt deelname aan Lyceo Opstap tot een grote en significante stijging in het percentage leerlingen dat een hogere score op de eindtoets

haalt dan verwacht kan worden op basis van het voorlopig advies. Daarbovenop geldt dat voor een significant groter percentage leerlingen die betere prestaties op de toets ook resulteren in een bijgesteld (hoger) schooladvies.

De gevonden effecten van Lyceo Opstap in groep 8 op het aandeel heroverwegingen en bijstellingen hangen niet af van de groep scholen waar de Opstapscholen mee vergeleken wordt. De puntschattingen zijn nagenoeg identiek wanneer alle andere basisscholen in de analyse meegenomen worden (links, *Controlescholen*) of wanneer alleen meer vergelijkbare scholen in de analyse worden meegenomen (rechts, *Vergelijkbare controlescholen*).

Figuur 3.2 Na deelname aan Lyceo Opstap in groep 8 scoren meer leerlingen beter op de toets dan hun voorlopig advies, en worden hun schooladviezen ook vaker naar boven bijgesteld

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

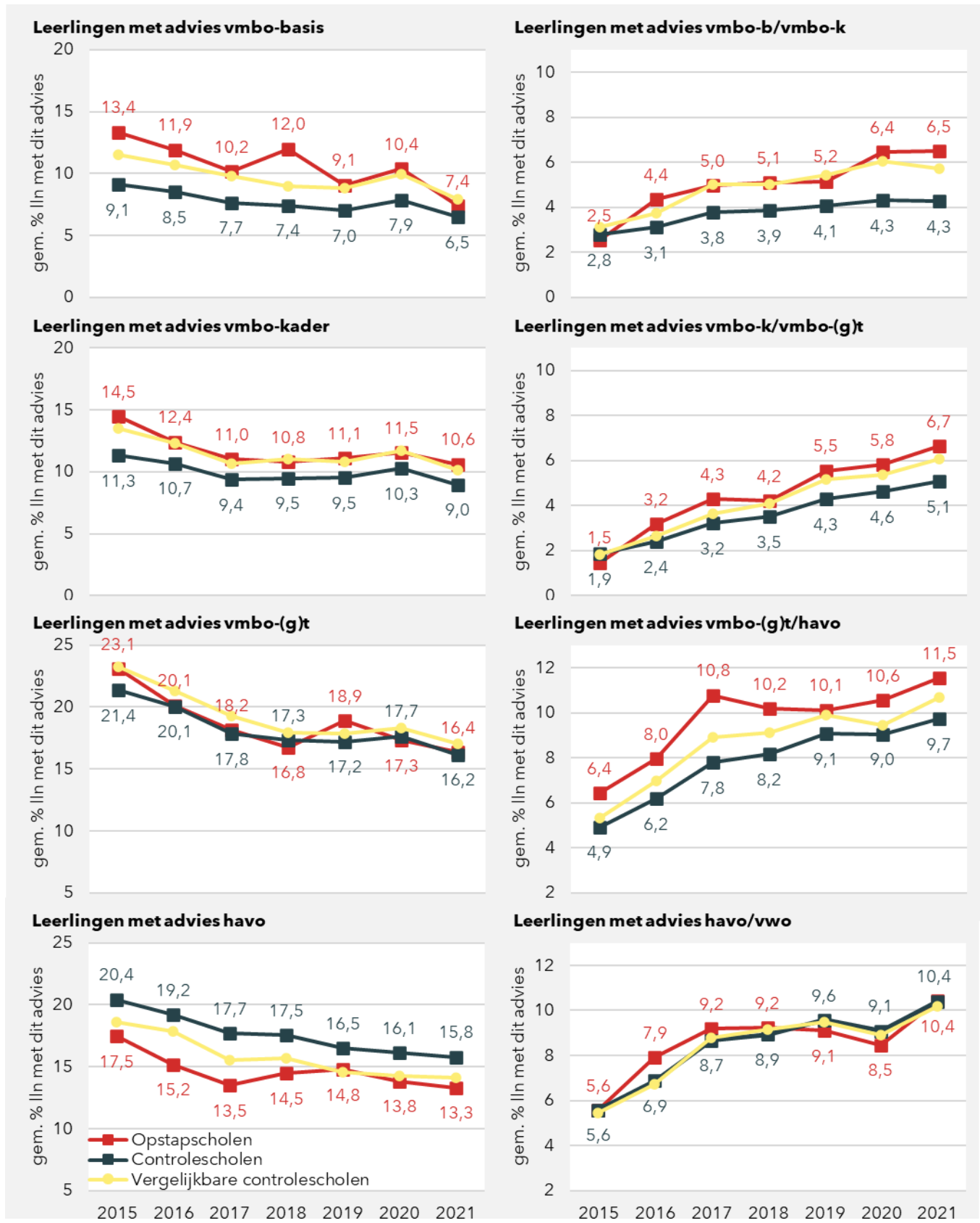
3.2 Definitieve schooladviezen na de eindtoets

- Op Lyceo Opstapscholen is het percentage leerlingen met een havo- of vwo-advies lager dan op andere scholen, maar dit verschil neemt af.
- De laatste jaren wordt steeds vaker een dubbel advies en minder vaak een enkelvoudig advies gegeven; een ontwikkeling die sterker zichtbaar is bij Lyceo Opstapscholen.
- Na deelname aan Lyceo Opstap worden minder enkelvoudige en meer dubbele adviezen gegeven.
- Na deelname aan Lyceo Opstap stijgt het aandeel dubbele adviezen vmbo-(g)t/havo, vmbo-k/vmbo-(g)t en vmbo-b/vmbo-k en daalt het aandeel enkelvoudige adviezen vmbo-(g)t en vmbo-b.

Ontwikkeling van schooladviezen over tijd

Figuur 3.3 laat zien hoe het percentage leerlingen met bepaalde schooladviezen zich ontwikkelt tussen 2015 en 2021. In de linker kolom is te zien dat het percentage leerlingen dat een enkelvoudig advies krijgt de laatste jaren daalt. Deze ontwikkeling lijkt sterker te gelden voor scholen die aan Lyceo Opstap deelnemen dan de controlescholen.

Figuur 3.3 Er worden minder enkele en meer dubbele adviezen gegeven, met name bij Lyceo Opstapscholen

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

Zo daalt het percentage leerlingen met een vmbo-kader advies van 11,3 procent in 2014-2015 naar 9,0 procent in 2020-2021. Voor scholen die aan Lyceo Opstap deelnemen daalt dit percentage van 14,5 procent in 2015 naar 10,6 procent in 2021. Dit percentage is weliswaar hoger voor scholen die aan Lyceo Opstap deelnemen, maar het verschil wordt kleiner. Dit is ook te zien bij de andere enkelvoudige adviezen.

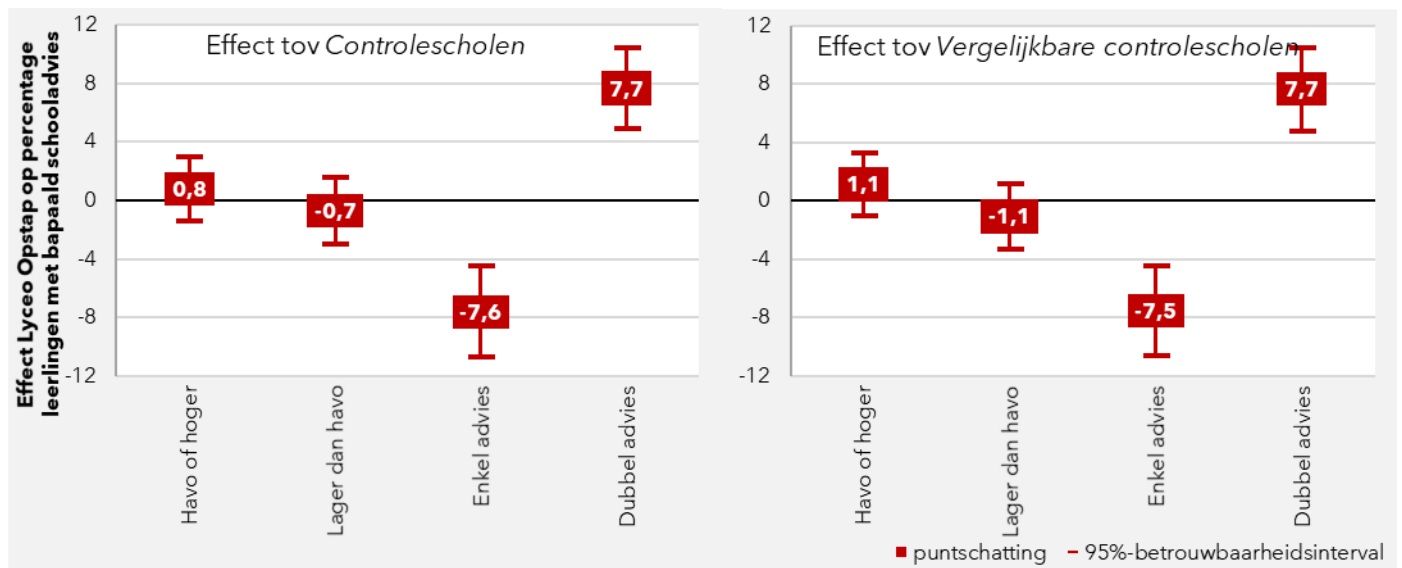
De rechter kolom van Figuur 3.3 laat zien dan het aandeel dubbele adviezen toeneemt tussen 2015 en 2021. Dit geldt voor alle dubbele adviezen, en sterker voor Opstapscholen dan voor alle andere scholen.

Tot 2015 was er landelijk een stijging te zien in het aandeel enkelvoudige adviezen (niet in figuren weergegeven). Verschillende beleidsinterventies zorgden hierna voor een kentering in deze trend. Sindsdien neemt het aandeel meervoudige schooladviezen toe.¹⁰ Dat wordt gezien als een positieve ontwikkeling die meer kansen biedt voor leerlingen om terecht te komen op het best passende niveau in het voortgezet onderwijs. Een dubbel schooladvies geeft leerlingen namelijk langer de gelegenheid uit te zoeken welke van twee schoolniveaus het beste bij hem of haar past.

Effect van Lyceo Opstap op schooladviezen

Deelname aan Lyceo Opstap heeft voor scholen geen significant effect op het gemiddelde adviesniveau van een school (Figuur 3.4). Als *Opstapscholen* vergeleken worden met alle andere scholen (*Controlescholen*), is de punt-schatting van het effect van Lyceo opstap op het percentage leerlingen met een advies havo of hoger slechts 0,8 procentpunt. Gegeven dat gemiddeld gezien 40 procent van de leerlingen een schooladvies havo of hoger krijgt, is dit een klein effect. Ook statistisch gezien is het effect niet significant, gezien de waarde nul binnen het 95%-betrouwbaarheidsinterval valt.

Figuur 3.4 Na deelname aan Lyceo Opstap in groep 8 worden minder enkelvoudige en meer dubbele adviezen gegeven

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

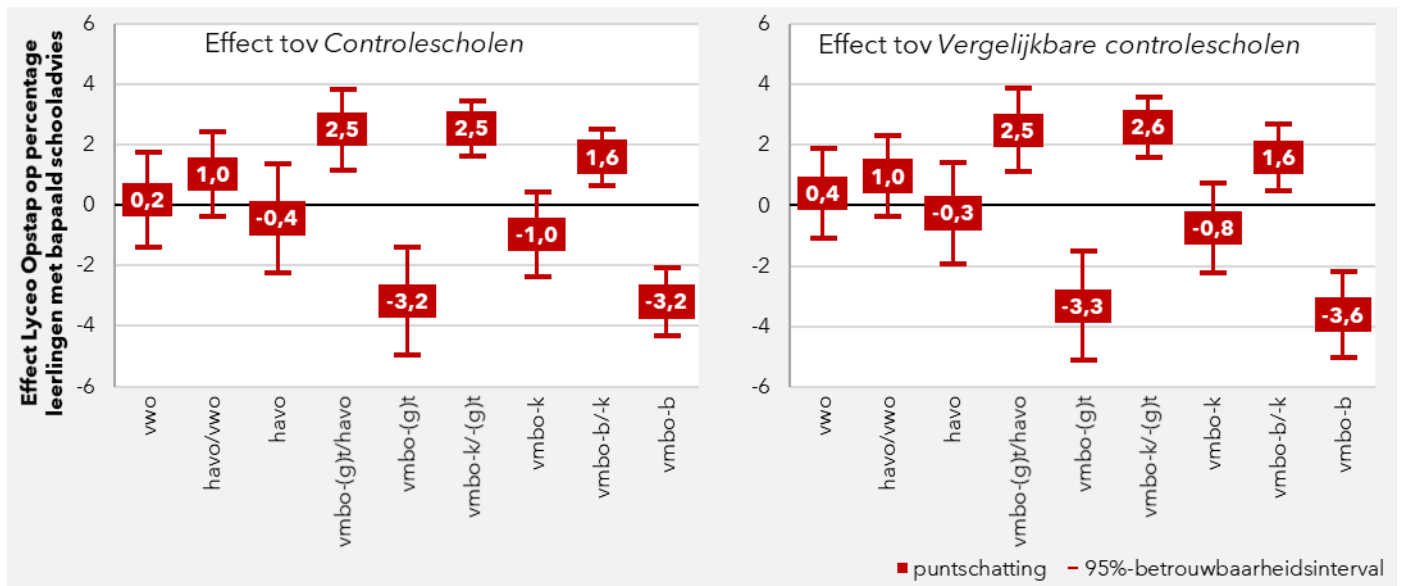
¹⁰ Zie bijvoorbeeld <https://www.ocwincijfers.nl/sectoren/primair-onderwijs/leerlingen/prestaties-schooladvies-en-heroverweging-schooladvies>

Wel is er een groot en significant effect van deelname aan Lyceo Opstap op het percentage leerlingen dat een enkelvoudig of dubbel advies krijgt. De laatste jaren ontvangt ongeveer 30 procent van alle leerlingen een dubbel advies. Deelname aan Lyceo Opstap verhoogt dit aandeel met 7,7 procentpunt. Dit effect is statistisch significant, en het geschatte effect is even groot wanneer *Opstapscholen* vergeleken worden met alle *Controlescholen*, of met de groep *Vergelijkbare controlescholen*.

Figuur 3.5 laat voor verschillende schooladviezen afzonderlijk het effect van deelname aan Lyceo Opstap zien op het aandeel enkelvoudige en dubbele adviezen. Er is geen significant effect van Lyceo Opstap op het percentage leerlingen dat het advies havo, havo-vwo of vwo krijgt. Wel leidt deelname aan Lyceo Opstap ertoe dat scholen significant vaker vmbo-b/vmbo-k adviezen, vmbo-k/vmbo-(g)t adviezen en vmbo-(g)t/havo adviezen geven. Tegelijkertijd is een significante daling te zien in het percentage leerlingen dat een vmbo-b of vmbo-(g)t advies krijgt.

Hoewel de gegevens over gemiddelde adviezen op schoolniveau zijn, lijkt het erop dat voor leerlingen met een voorlopig advies voor een specifieke leerweg van het vmbo, Lyceo Opstap bijdraagt aan een verhoging van het advies naar een bovenliggend dubbel advies. Zo daalt namelijk het aandeel leerlingen met een advies voor vmbo basis (vmbo-b), maar stijgt het aandeel leerlingen met een dubbel advies vmbo basis/vmbo kader (vmbo-b/-k). Ook hier geldt dat de geschatte effecten even groot zijn wanneer *Opstapscholen* vergeleken worden met alle *Controlescholen*, of met de groep *Vergelijkbare controlescholen*.

Figuur 3.5 Na deelname aan Lyceo Opstap in groep 8 stijgt het aandeel dubbele adviezen vmbo-(g)t/havo, vmbo-k/vmbo-(g)t en vmbo-b/vmbo-k en daalt het aandeel enkelvoudige adviezen vmbo-(g)t en vmbo-b

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

3.3 Scores op de eindtoets basisonderwijs

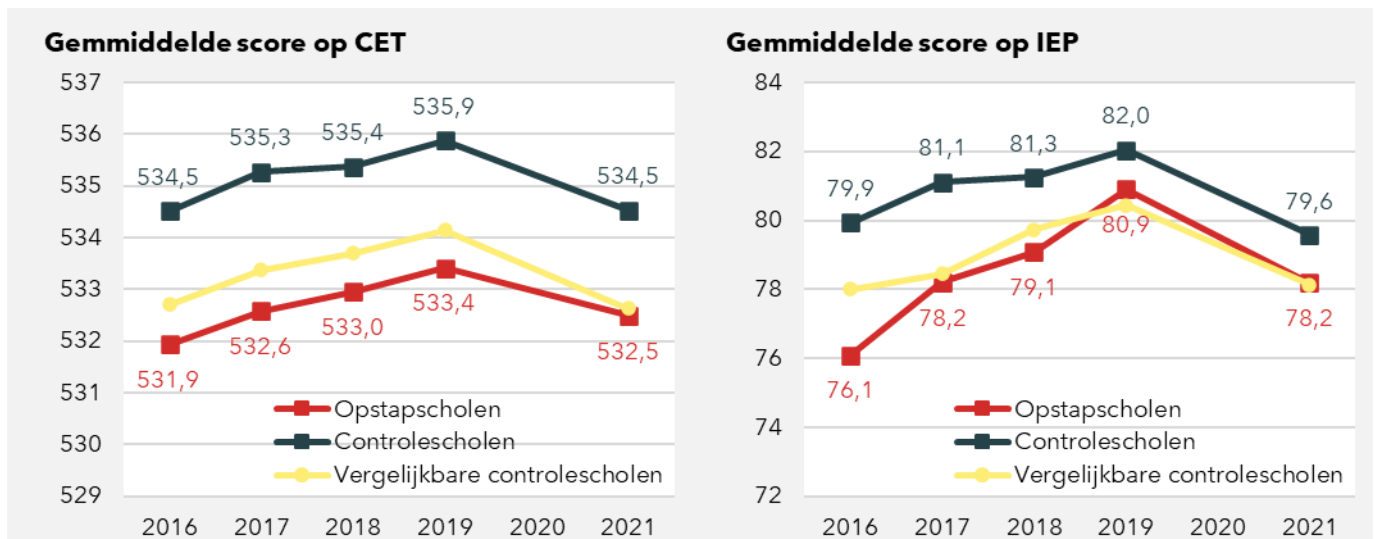
- Lyceo Opstapscholen laten een vergelijkbare ontwikkeling zien van scores op de eindtoets.
- Er is geen significant effect van deelname aan Lyceo Opstap op de gemiddelde score op de eindtoets.

Scholen kunnen voor de verplichte toets die leerlingen aan het eind van groep 8 moeten maken, kiezen uit verschillende eindtoetsen: de Centrale Eindtoets (CET), ROUTE 8, de IEP Eindtoets, de Dia-eindtoets en de AMN Eindtoets. De Centrale Eindtoets en de IEP toets worden door de meeste scholen gekozen. De andere toetsen worden veel minder vaak gebruikt, waardoor een vergelijking over tijd van *Opstapscholen* en controlescholen op deze minder vaak voorkomende toetsen niet zinvol is.

Ontwikkeling van scores op de eindtoets over tijd

Scholen die deelnemen aan Lyceo Opstap laten een vergelijkbare ontwikkeling zien van scores op de Centrale Eindtoets en de IEP toets als de twee groepen controlescholen (Figuur 3.6). In lijn met de verschillen in populatie (zie Hoofdstuk 2) laten *Opstapscholen* lagere gemiddelde scores zien dan de controlescholen. Voor beide toetsen geldt dat zowel op *Opstapscholen*, *Controlescholen*, alsook *Vergelijkbare controlescholen* de gemiddelde scores stijgen tussen 2016 en 2019. In schooljaar 2019-2020 is vanwege COVID-19 geen eindtoets afgenomen, waardoor gegevens voor 2020 ontbreken. In 2021 is de gemiddelde score op de twee toetsen weer vergelijkbaar met die van enkele jaren eerder.

Figuur 3.6 De gemiddelde scores op de eindtoets stijgen over tijd, zowel voor deelnemende- als controlescholen

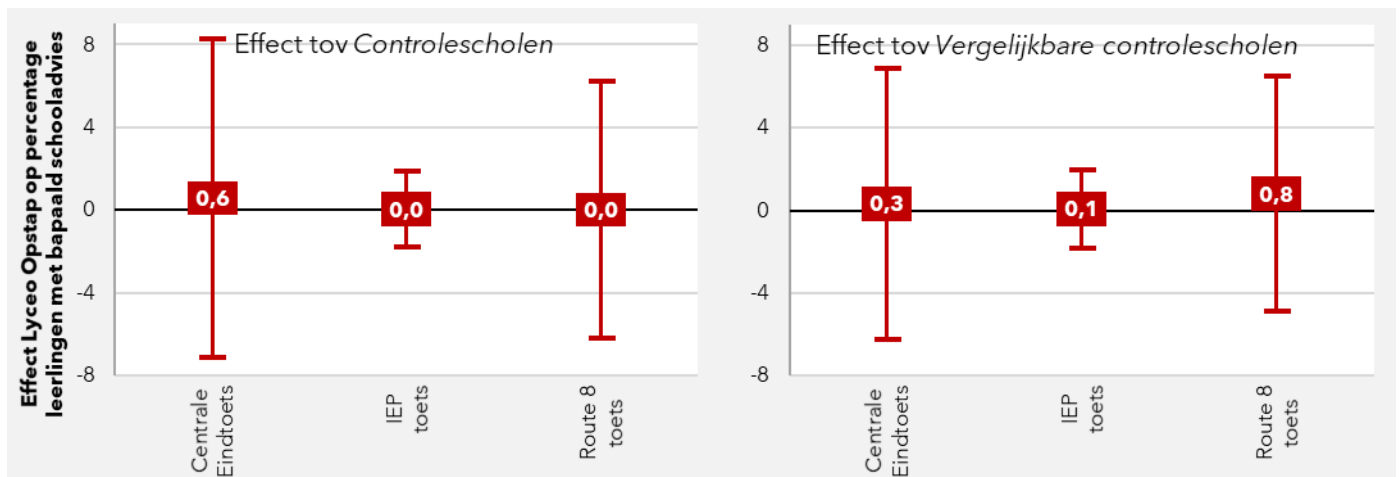
Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

Effect van Lyceo Opstap op de gemiddelde score op de eindtoets

Er is geen significant effect van deelname aan Lyceo Opstap op de gemiddelde score op de Centrale Eindtoets dan wel op de IEP toets (Figuur 3.7). De puntschattingen voor de verschillende toetsen zijn laag, en statistisch gezien niet significant, gezien de waarde nul binnen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen valt.

Evenals bij de heroverwegingen en bijstellingen gaat het hier om gemiddelden op schoolniveau. Het gaat zowel om de scores van leerlingen die begeleiding ontvangen, als van leerlingen die geen begeleiding ontvangen, waardoor niet nader te bepalen is wat het effect van Lyceo Opstap is voor individuele leerlingen. Het is mogelijk dat individuele leerlingen die begeleiding ontvangen de toets beter maken dan wanneer zij die begeleiding niet hadden gehad. Het kan ook zijn dat de begeleiding niet zozeer bijdraagt aan een hogere toetsscore, maar wel aan ander gedrag of uitkomsten die eraan bijdragen dat docenten inzien dat een leerling meer in zijn mars heeft, en daarom vaker tot bijstelling van het voorlopig advies overgaan. Op basis van de beschikbare data zijn deze alternatieve verklaringen niet nader te onderzoeken.

Figuur 3.7 Lyceo Opstap in groep 8 heeft geen effect op de gemiddelde scores van scholen op de eindtoets

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

Bijlage A Onderzoeksverantwoording

Uitkomstmaten

De vraag is of deelname aan Lyceo Opstap leidt tot hogere gemiddelde eindtoetsscores en een hoger gemiddeld schooladvies onder deelnemende basisscholen. Door de ontwikkeling van deelnemende scholen op deze uitkomsten te vergelijken met die van scholen die niet aan Lyceo Opstap deelnemen, wordt het effect van deelname aan Lyceo Opstap op schoolniveau gemeten.

Doordat alleen data op schoolniveau beschikbaar is, wordt alleen gekeken naar de effecten van Lyceo Opstap op schoolniveau. De uitkomstmaten zijn de gemiddelde eindscores van scholen, het percentage leerlingen met een specifiek schooladvies, het percentage leerlingen dat in aanmerking komt voor een heroverweging van het schooladvies, en het percentage leerlingen voor wie het voorlopig advies naar boven is bijgesteld. Deze gegevens zijn afkomstig van de open onderwijsdata van DUO, waar deze indicatoren voor alle basisscholen voor de afgelopen schooljaren openbaar beschikbaar zijn.¹¹

Controlevariabelen

Naast de gebruikte uitkomstmaten worden ook andere schoolkenmerken in de analyse meegenomen, zoals de grootte van de school, of de school in een impulsgebied¹² ligt, het aandeel leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond¹³ en de verhouding tussen het aantal leerkrachten en leerlingen. Deze informatie is ook openbaar beschikbaar via DUO. Daarnaast worden ook de zogeheten achterstandsscores van basisscholen van het CBS aan de data toegevoegd. De achterstandsscores van het CBS drukken de verwachte onderwijsachterstand op scholen uit op basis van omgevingskenmerken van de leerlingen.¹⁴ Dit zijn namelijk allemaal variabelen die significant samenhangen met bovenstaande uitkomstmaten.

Controlegroepen

Scholen die aan Lyceo Opstap deelnemen (*Opstapscholen*) hebben in één of meer van de afgelopen vier schooljaren deelgenomen aan Lyceo Opstap voor groep 8. Voor de analyse wordt de ontwikkeling van bovengenoemde uitkomstmaten bij *Opstapscholen* vergeleken met die bij twee verschillende controlegroepen. De basis controlegroep wordt gevormd door alle basisscholen die niet aan Lyceo Opstap hebben deelgenomen (*Controlescholen*).

Naast een vergelijking met alle niet-deelnemende basisscholen selecteren we een tweede controlegroep van scholen die zoveel mogelijk qua kenmerken (omvang, ligging en populatie) lijkt op de deelnemende basisscholen. Aangezien Lyceo niet in de randen van het land het Opstap-programma aanbiedt (zie Figuur 2.3), worden de scholen uit de provincies Drenthe, Flevoland, Friesland, Limburg of Zeeland uit de controlegroep gehaald. Daarnaast hebben scholen die aan Lyceo Opstap deelnemen gemiddeld genomen hogere achterstandsscores en een hoger aandeel leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond (zie Tabel 2.2 en Figuur 2.2). Dit zijn ook kenmerken die significant verband houden met de verschillende uitkomstmaten. Om de groep controlescholen meer vergelijkbaar te maken met de groep scholen die aan Lyceo Opstap deelneemt, worden scholen met een

¹¹ Zie voetnoot 2.

¹² Zie voetnoot 3.

¹³ Zie voetnoot 4.

¹⁴ Zie voetnoot 5.

achterstandsscore van 0 over de afgelopen vier schooljaren en/of minder dan zeven procent leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond over de afgelopen drie schooljaren ook uit de controlegroep gehaald. Zo blijft een controlegroep over van scholen die op deze fronten beter vergelijkbaar is met de scholen die aan Lyceo Opstap deelnemen. Zoals in de resultaten van Hoofdstuk 3 te zien is, geven de analyses met deze gereduceerde set *vergelijkbare controlescholen* kwantitatief en kwalitatief gelijke resultaten, zowel wat betreft de grootte van de gevonden effecten als de statistische significantie ervan.

Analyse

Om de ontwikkeling van toetsscores, schooladviezen, heroverwegingen en bijstellingen over tijd te kunnen vergelijken tussen scholen die wel en niet aan Lyceo Opstap deelnemen, worden alle uitkomsten en overige schoolkenmerken vanaf 2015 (schooljaar 2014-2015) meegenomen. Zo kan de ontwikkeling van uitkomsten vóór de start van Lyceo Opstap in 2018 (schooljaar 2017-2018) afgezet worden tegen de ontwikkeling die erna plaatsvond.

Fixed effects regressiemodel

De effectiviteit van Lyceo Opstap wordt gemeten middels een zogeheten *fixed effects* regressie. Een *fixed effects* regressie controleert voor zowel observeerbare als niet-observeerbare verschillen die niet veranderen over de tijd, bijvoorbeeld de provincie of gemeente waar een school ligt. Hiermee verdwijnt het effect van verschillen tussen deelnemende scholen en scholen in de controlegroepen.

Geen eindtoets in 2020

Doordat in 2020 (schooljaar 2019-2020) vanwege COVID-19 geen eindtoets basisonderwijs is afgenomen, ontbreken voor alle scholen in dat jaar gegevens over scores op de eindtoets en over eventuele heroverwegingen of bijstellingen als gevolg van verschil tussen het voorlopig schooladvies en de prestatie van de leerling op de eindtoets. Daarom is de data voor 2020 niet meegenomen in de regressieanalyses om de effectiviteit van Lyceo Opstap te schatten. Definitieve schooladviezen zijn wel bekend voor 2020, en analyses inclusief deze data voor 2020 bevestigen de conclusies over schooladviezen in Hoofdstuk 3.2.

Geen data voor individuele leerlingen

Scholen bepalen hoeveel en welke leerlingen voor de aanvullende begeleiding in aanmerking komen. Het effect van Lyceo Opstap op schoolniveau, uitgedrukt in gemiddelden of percentages op schoolniveau, kan mogelijk afhangen van hoeveel en welk percentage groep 8-leerlingen aan Lyceo Opstap deelneemt. Ook als rekening gehouden wordt met verschillen tussen deelnemende scholen hierin blijven onderstaande resultaten nagenoeg onveranderd.

Op sommige controlescholen ook begeleiding voor groep 8-leerlingen

Er zijn ook scholen in de controlegroep die gebruik maken van de subsidie in het kader van het Actieplan Gelijke Kansen, en zelf doorstroomprogramma's uitvoeren of hiervoor diensten afnemen van een andere aanbieder dan Lyceo. In dat geval is er mogelijk sprake van een onderschatting van het effect van Lyceo Opstap of kan het gevonden effect deels worden geïnterpreteerd als het effect van Lyceo Opstap bovenop andere doorstroomprogramma's. Tegelijkertijd zal een groot deel van de basisscholen in de controlegroep niets doen in dit kader, alleen al omdat er jaarlijks een subsidieplafond is, waardoor niet meer dan 8% van alle groep 8-leerlingen in Nederland in aanmerking komt, waarvan een deel al onder de *Opstapscholen* valt.¹⁵

¹⁵ Voor de *Subsidieregeling doorstroomprogramma's po-vo voor gelijke kansen* is voor 2021 een bedrag van € 15.130.000,- beschikbaar, met een subsidiebedrag van €1.000,- per deelnemende leerling. Met de subsidieregeling konden in 2021 dus 15.130 leerlingen begeleiding ontvangen. Dit is 8,3% van het totaal van bijna 183.000 leerlingen in groep 8 in schooljaar 2020-2021.

Nader onderzoek nodig om effect van Lyceo Opstap te duiden

Dit onderzoek laat zien dat scholen die aan Lyceo Opstap deelnemen gemiddeld vaker het voorlopig schooladvies van leerlingen naar boven bijstellen nadat de eindtoets is gemaakt. Het geeft echter geen inzicht in het mechanisme waarmee Lyceo Opstap bijdraagt aan meer heroverwegingen en bijstellingen. Deels betreft het een selectie van leerlingen die mogen deelnemen aan de begeleiding. Scholen en docenten geven zelf aan welke leerlingen mogelijk meer kunnen dan zij op school laten zien. Dit kan er ook aan bijdragen dat zij deze leerlingen – al dan niet bewust – meer aandacht geven of eerder het voordeel van de twijfel zullen geven bij twijfel over het schooladvies voor voortgezet onderwijs. Vanwege de nadruk op cognitieve en metacognitieve vaardigheden versterkt de begeleiding mogelijk deze vaardigheden bij leerlingen, wat vervolgens hun docenten kan doen inzien dat deze leerlingen meer in hun mars hebben dan toen zij het voorlopig schooladvies gaven. Gezien de ouders bij de begeleiding betrokken worden, kan het ook zijn dat leerlingen thuis meer ondersteuning krijgen om hun best te doen op school en voor de eindtoets. Welke (combinatie van) mechanismen bijdragen aan de gevonden resultaten is op basis van de beschikbare data op schoolniveau niet nader te bepalen. Of de hogere schooladviezen ook leiden tot hogere plaatsing in de brugklas van het voortgezet onderwijs is ook niet bekend. Hiervoor is aanvullend onderzoek nodig, met data van individuele leerlingen over meerdere jaren.

Alternatieve analysemethoden laten gelijke resultaten zien

Een *fixed effects* regressie controleert niet voor fundamentele verschillen die wél veranderen over de tijd, waardoor het niet gegarandeerd is dat de resultaten als causaal kunnen worden geïnterpreteerd. Hoewel een standaard cross-sectionele OLS-regressie ook geen causale interpretatie toelaat, is het wel een methode om ook variabelen die verschillen over tijd mee te kunnen nemen in de schatting van het effect van Lyceo Opstap. Hierbij worden alle bovenstaande controlevariabele aan het model toegevoegd om te corrigeren voor verschillen tussen basisscholen die deelnemen aan Lyceo Opstap (*Opstapscholen*) en niet-deelnemende basisscholen (*Controlescholen*). Het effect van Lyceo Opstap wordt dan gemeten middels de puntschatting op een indicator of een school in een bepaald jaar wel of niet aan Lyceo Opstap deelneemt. De OLS-regressies leiden tot dezelfde kwalitatieve conclusies als op basis van de *fixed effects* regressies. Ook zijn de puntschattingen van het effect van Lyceo Opstap nagenoeg identiek.

Een *difference-in-differences*-schatting (*diff-in-diff*) is een andere methode om te controleren voor fundamentele verschillen tussen *Opstapscholen* en *Controlescholen*. De *difference-in-difference* analyse is een gevalideerde methode voor het meten van effecten indien er geen sprake is van een zuiver experiment. Ook deze methode zet de ontwikkeling in schooladviezen en eindtoetsscores van basisscholen die deelnemen aan Lyceo Opstap af tegen de ontwikkeling in schooladviezen en eindtoetsscores van niet-deelnemende basisscholen. Voor een *diff-in-diff* moet voor iedere school bekend zijn vanaf welk jaar aan Lyceo Opstap wordt deelgenomen. Voor elke school is voor elk van de jaren 2018, 2019, 2020 en 2021 bekend of ze wel of niet aan Lyceo Opstap deelnemen. Echter is het ook zo dat niet alle scholen in hetzelfde jaar beginnen, en dat zij niet altijd in het daaropvolgend jaar weer opnieuw aan Lyceo Opstap deelnemen. Daarom wordt voor dit onderzoek gekozen voor een *fixed effects* regressiemodel. De (niet gerapporteerde) resultaten van *diff-in-diff* analyses zijn minder sterk, maar bevestigen wel de conclusies die uit de *fixed effects* regressies naar voren komen.

Regressieresultaten

Tabel A.1, Tabel A.2 en Tabel A.3 presenteren de resultaten van de *fixed effects* regressies voor respectievelijk het aandeel heroverwegingen en bijstellingen, de schooladviezen, en de gemiddelde scores op de eindtoets basisonderwijs. De coëfficiënten op de variabele “Lyceo Opstap” geeft het effect van deelname aan Lyceo Opstap. Deze puntschattingen zijn in Hoofdstuk 3 grafisch weergegeven.

Tabel A.1 Het effect van Lyceo Opstap in groep 8 op het gemiddeld adviesniveau en het percentage enkelvoudige en dubbele adviezen van een school

	Controlescholen							
	Toets lager dan advies		Toets hoger dan advies		Advies bijgesteld		Advies bijgesteld (na heroverweging)	
Effect Lyceo Opstap	1,39	(1,52)	5,97***	(1,58)	6,95***	(0,90)	11,47***	(2,30)
Aantal scholen	6.250		6.250		6.250		6.239	
Aantal observaties	35.864		35.864		35.864		34.272	
R-squared (within)	0,001		0,002		0,003		0,002	
R-squared (overall)	0,001		0,000		0,001		0,001	
Constante	27,84***	(6,49)	50,52***	(6,77)	5,79	(3,84)	6,96	(10,23)

	Vergelijkbare controlescholen							
	Toets lager dan advies		Toets hoger dan advies		Advies bijgesteld		Advies bijgesteld (na heroverweging)	
Effect Lyceo Opstap	1,80	(1,62)	5,59***	(1,68)	6,90***	(1,11)	11,54***	(2,61)
Aantal scholen	1.812		1.812		1.812		1.811	
Aantal observaties	10.326		10.326		10.326		9.996	
R-squared (within)	0,003		0,004		0,006		0,004	
R-squared (overall)	0,005		0,001		0,008		0,022	
Constante	24,31***	(4,66)	43,27***	(4,81)	12,58***	(3,18)	26,64***	(7,61)

Significantieniveaus: * = 0,10 ** = 0,05 *** = 0,01. Standaardfouten tussen haakjes.

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

Tabel A.2 Het effect van Lyceo Opstap in groep 8 op het gemiddeld adviesniveau en het percentage enkelvoudige en dubbele adviezen van een school

	Controlescholen							
	Advies havo of hoger		Advies lager dan havo		Enkel advies		Dubbel advies	
Effect Lyceo Opstap	0,77	(1,11)	-0,71	(1,16)	-7,61***	(1,58)	7,65***	(1,41)
Aantal scholen	6.252		6.252		6.252		6.252	
Aantal observaties	36.616		36.616		36.616		36.616	
R-squared (within)	0,003		0,005		0,006		0,005	
R-squared (overall)	0,005		0,000		0,002		0,002	
Constante	41,48***	(4,75)	52,81***	(4,96)	59,75***	(6,77)	33,26***	(6,02)

	Vergelijkbare controlescholen							
	Advies havo of hoger		Advies lager dan havo		Enkel advies		Dubbel advies	
Effect Lyceo Opstap	1,13	(1,08)	-1,05	(1,14)	-7,54***	(1,56)	7,65	(1,45)
Aantal scholen	1.812		1.812		1.812		1.812	
Aantal observaties	10.574		10.574		10.574		10.574	
R-squared (within)	0,002		0,004		0,008		0,009	
R-squared (overall)	0,000		0,000		0,004		0,000	
Constante	36,03***	(3,08)	60,42***	(3,24)	63,02***	(4,45)	29,63***	(4,15)

Significantieniveaus: * = 0,10 ** = 0,05 *** = 0,01. Standaardfouten tussen haakjes.

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

Tabel A.3 Het effect van Lyceo Opstap in groep 8 op de gemiddelde scores van een school op de eindtoets

	Controlescholen					
	Centrale Eindtoets		IEP toets		Route 8 toets	
Effect Lyceo Opstap	0,58	(3,92)	0,04	(0,94)	0,00	(3,16)
Aantal scholen	5.429		2.307		1.116	
Aantal observaties	22.638		8.483		3.548	
R-squared (within)	0,002		0,005		0,011	
R-squared (overall)	0,004		0,000		0,004	
Constante	539,83***	(23,51)	79,34***	(1,60)	207,85***	(5,54)
	Vergelijkbare controlescholen					
	Centrale Eindtoets		IEP toets		Route 8 toets	
Effect Lyceo Opstap	0,32	(3,35)	0,08	(0,98)	0,80	(2,90)
Aantal scholen	1.574		681		277	
Aantal observaties	6.618		2.547		945	
R-squared (within)	0,003		0,006		0,020	
R-squared (overall)	0,000		0,015		0,003	
Constante	545,12	(5,83)***	80,84	(2,59)***	210,06	(4,64)***

Significantieniveaus: * = 0,10 ** = 0,05 *** = 0,01. Standaardfouten tussen haakjes.

Bron: SEO Economisch Onderzoek o.b.v. registratiegegevens Lyceo en DUO open onderwijsdata

“De wetenschap dat het goed is.”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winstoogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport 2022-04
ISBN 978-90-5220-167-2

Informatie & Disclaimer

SEO Economisch Onderzoek heeft op de verkregen informatie en data geen onderzoek uitgevoerd dat het karakter draagt van een accountantscontrole of due diligence. SEO is niet verantwoordelijk voor fouten of omissies in de verkregen informatie en data.

Copyright © 2022 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit magazine te gebruiken in artikelen, onderzoeken en collegesyllabi, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld. Gegevens uit dit rapport mogen niet voor commerciële doeleinden gebruikt worden zonder voorafgaande toestemming van de auteur(s). Toestemming kan worden verkregen via secretariaat@seo.nl.

Roetersstraat 29
1018 WB, Amsterdam

+31 20 525 1630
secretariaat@seo.nl
www.seo.nl